

Apunts per al segle XXI

L'esport: fidel cronista de la cultura contemporània

*Si l'any 2525 un grup d'investigadors
volgués conèixer a fons les claus
de la cultura contemporània,
sospito que un dels eixos fonamentals
de la seva anàlisi seria l'esport.*

L'esport, nascut en la societat liberal anglesa, apareix com a pràctica agonística contemporània en les albrors de la revolució industrial, a recer de l'aposta i l'espectacle, supera tots els particularismes culturals o socials als quals es troba sotmès inicialment per la seva adscripció primera, i es converteix, conjuntament amb la ciència, en un eficaç llenguatge universal acceptat per tots els estrats socials i per la gran majoria de les comunitats existents. Ben aviat s'emancipa de tots els lligams inicials i esdevé una peça clau de l'engranatge ideològic de tots els sistemes polítics del segle: el liberalisme, el nazisme, el feixisme, el comunisme, l'autoritarisme, el nacionalisme o el globalisme. L'esport ha sobreviscut a les successives metamorfosis a què ha estat sotmès i s'ha convertit en un dels fets més característics i de major impacte de la cultura contemporània. Mitjançant el microcosmos del sistema esport es pot recórrer de manera fidedigna una part fonamental de la història d'aquest període, car constitueix un guió imprescindible per a revisar i conèixer la nostra època. La cultura contemporània no s'explica només amb l'esport, però és incompleta sense l'esport.

I

L'esport és una pràctica humana tan significativa en la nostra època com ho puguin ser les revolucions, el proletariat, els sindicats, l'ascens social de la dona o la tecnologia moderna (que emana de la ciència). Només la música ha representat un fenomen de masses equiparable a l'esport, encara que de dimensió i naturalesa diferents.

En altres èpoques de la història van existir una sèrie de fets emblemàtics que van donar caient i personalitat a cadascuna de les etapes en què es troba dividida clàssicament la història. En els inicis de l'Edat Contemporània anatem la revolució industrial i la revolució burgesa, el naixement del proletariat i l'aparició i agrupament dels moviments polítics i sindicals. De l'Edat Moderna són fets característics els descobriments geogràfics i l'expansió comercial, la revolució newtoniana i l'aparició de la consciència individual (l'individu com a subjecte moral amb dignitat humana). En l'occident medieval destaca el profund sentiment religiós que explica el protagonisme de l'Església Catòlica, el moviment de les Croades i la construcció de magnífics catedrals, esglésies i monestirs.

La civilització romana ens ha llegat la seva llengua, el dret, les construccions civils i els grans espectacles de masses: l'amfiteatre i el circ. En la civilització hel·lènica ressalta el naixement de la filosofia i les altres ciències que promouen la racionalització de l'home i del seu entorn, la irrupció de la democràcia com a concepte i el desenvolupament de grans manifestacions, com ara els Jocs Panhel·lènics (entre ells els Jocs Olímpics) que serveixen d'unió i reforç de tots els pobles hel·lènics que, encara

que dividits políticament, es reconeixien com a grecs per llaços religiosos, ètnics i culturals. En la primera civilització egípcia destaca el sentit de la mort i de la vida eterna; en les primeres i properes civilitzacions del Pròxim Orient (Hittites, Assiris, Sumeris, Babilònics) destaca la importància i la utilitat del cavall, al costat de l'aliatge i la reducció de metalls (el bronze i el ferro), que constitueixen elements de progrés tècnic, identificadors d'aquesta època. I si hem d'identificar pels seus trets més essencials els homes prehistòrics, ho farem per la màgia, les pintures de caça i d'animals i el valor del foc.

Fent un exercici de ciència-ficció, ens situem entre un grup d'historiadors de l'any 2525 que volen estudiar l'Edat Contemporània i conèixer en profunditat les claus de la nostra vida, les nostres institucions, la vida quotidiana, la nostra mentalitat i les nostres manifestacions individuals i col·lectives. Evidentment, cal que distingeixin els fets fonamentals de la nostra època, vistos des de la perspectiva del primer quart del segle XXI. Sospito que un dels pilars fonamentals d'anàlisi serà l'esport, entès com un autèntic microcosmos de la nostra època on es reflecteixen els coneixements, valors, normes o concepcions estètiques que configuren el nostre temps.

Alguns autors contemporanis han definit l'esport com un fet social total, és a dir, com una activitat humana que es troba reflectida en tots els ordres de la vida i el seu entorn, de tal manera que és impensable abstreure's individualment de la seva influència. Per a la cultura contemporània, des dels seus inicis en l'edat moderna –en plena societat industrial– fins a la seva posterior evolució en la postmodernitat –amb la societat postindustrial i l'actual societat de la informació–, l'esport ha esdevingut un component fonamental, però subjecte a un procés evolutiu lligat als canvis socials i culturals d'aquest període.

II

L'esport, com a activitat lúdica competitiva, reglamentada i institucionalitzada, apareix a Anglaterra a mitjan segle XVIII com a conseqüència d'un procés civilitzador general que afecta les societats desenvolupades, el resultat del qual és un progressiu refinament dels diversos aspectes de la vida quotidiana, entre ells els jocs tradicionals de l'Anglaterra del divuit. Són els alumnes burgesos de les *Public schools* els qui introdueixen en els seus col·legis d'elit els brutals jocs populars tradicionals del carrer i els transformen en jocs competitius organitzats, reglats i reglamentats, amb la finalitat de regular la violència física que s'hi troba implícita. Com a conseqüència d'aquest procés de civilització (regulació, control i delimitació de l'agressió en la competició), els nous jocs, ja convertits en esport, van ser introduïts de fet en les institucions escolars angleses.

En l'espai històric que configura l'estratègic segle XVIII es va produir un contenciós entre l'ascetisme purità, enemic de qual-sevol manifestació festiva, lúdica i corporal, i els jocs tradicionals populars heretats de l'Edat Mitjana. L'esport, nou dipositari del bagatge cultural i històric dels jocs populars i tradicionals d'antany, però racionalitzats i regulats, es va imposar al puritanisme i va esdevenir (primer a l'Anglaterra del segle XIX i posteriorment en l'àmbit geogràfic d'influència anglosaxona i en la resta d'Europa) un model de conducta pràctica i un espectacle de masses.

S'organitzen competicions esportives dintre dels mateixos centres, organitzades pels alumnes, però amb el suport dels professors i de la direcció dels col·legis. Apareixen les primeres competicions íntercentres i sorgeix la rivalitat, l'història i l'aposta esportiva. Els antics alumnes, exesportistes de les *Public Schools*, es van incorporar a la societat laboral en la qual van ocupar llocs directius i en voler practicar l'esport dels seus anys escolars van haver de fundar associacions esportives, tot transformant els tradicionals clubs anglesos de caràcter aristocràtic en clubs esportius. S'organitzen competicions a escala nacional, amb la qual cosa es difon l'esport per tot el país. La classe obrera anglesa, després de superar una llarga sèrie de reticències de classe, s'incorpora de ple a aquestes pràctiques esportives, particularment al futbol, i participa en les competicions organitzades per les respectives associacions esportives. En el segle XIX, el Regne Unit era la primera potència mundial i gràcies al seu domini i presència en els cinc continents, exporta i estén el model esportiu per tot l'Imperi Britànic. La restauració dels Jocs Olímpics Moderns per Pierre de Coubertin i la celebració de la primera olimpíada, el contingut bàsic de la qual era l'esport, a Atenes, el 1896, atorgarà a l'esport, durant el segle XX, caràcter universal.

L'esport promouia un excel·lent mecanisme de moderació del temperament agressiu individual i col·lectiu, per la qual cosa es convertia en un dispositiu d'alliberament de tensions derivades de l'autodomini de les emocions i de l'exigència de contenciós expressiva, requisits conductuals en què es fonamenta l'ordre cívic modern. Ben aviat, els dirigents dels diversos estats polítics de diferents signes ideològics van prendre bona nota d'aquestes característiques individuals i col·lectives de l'esport i en van promoure la pràctica per tot l'àmbit de la seva influència.

L'esport s'ha consolidat com una pràctica i un espectacle que ha superat barreres socials, ideològiques, polítiques i fins i tot culturals, per la qual cosa ha esdevingut un símbol cultural i un fenomen social de caràcter mundial.

III

L'esport, nascut en la societat anglosaxona, ha sabut superar les limitacions d'aquell particularisme cultural i s'ha fet universal. Aviat va aconseguir emancipar-se de les seves originàries connotacions socioculturals, aristocràtiques d'una banda i populars de l'altra, i va conquerir segments socials més amplis. Aquest fenomen social universal no ha tingut cap problema per a escapar-se del control directe del segle XX: el liberalisme, el nacional socialisme, el feixisme, la socialdemocràcia o els comunismes; aquestes ideologies polítiques han intentat utilitzar l'esport per a uniformar-lo i doblegar-lo als seus interessos polítics i totes elles s'han servit de l'esport per obtenir beneficis polítics.

En l'ordre intel·lectual, l'esport ha vençut de manera contundent totes les teories que s'hi oposaven, i ha emergit victoriós de tots els combats sobre la seva idoneïtat, pertinència o del rebuig amb què s'ha enfrontat. També ha superat els límits restrictius d'una possible definició, cosa que ha resultat una tasca impossible; per això l'esport es descriu com una conducta individual, un fet social, un estil de vida, un espectacle, una filosofia, etc., però, en essència, constitueix una activitat indefinible. No obstant això, ha suposat una enorme contradicció l'absentisme intel·lectual dels més grans pensadors, científics i acadèmics del nostre temps, que no s'han ocupat del fenomen social i cultural més important de la nostra època; l'esport ha estat considerat com un tema menor i ha quedat marginat de les grans línies del pensament contemporani.

Els valors fonamentals de la contemporaneïtat: llibertat, igualtat i fraternitat, es compleixen amb sorprenent fidelitat en l'esport (encara que en el fons, aquesta correlació és més aparent que real). Llibertat d'opció esportiva pràctica o elecció de l'espectacle (l'esport es configura com un dret constitucional del ciutadà i l'Estat n'ha de facilitar la pràctica i la difusió). Igualtat en la competició, sense distinció de raça, bandera, religió o ideologia. Fraternitat (solidaritat) a través de l'esport, mitjançant la celebració d'esdeveniments locals, nacionals i internacionals al voltant de conflictes no cruents amb mort simbòlica, que substitueixen els combats bèhics d'altres èpoques. Aquests valors són el magma que possibilita el sufragi universal, l'estat de dret i el progrés, autèntics pilars de la contemporaneïtat que han trobat en l'espectacle esportiu la seva projecció ideològica més reeixida, igual que la seva plena difusió mitjançant l'esport-pràctica. L'esport ha esdevingut un aparell ideològic les idees del qual, projectades i difoses per l'esport espectacle, són reescrites i reafirmades en les pràctiques esportives de caràcter espontani i voluntari.

S'ha creat una cultura esportiva pròpia que identifica l'Edat Contemporània, en particular el segle XX, el qual ha estat definit com el *segle de l'esport*. La cultura esportiva se sosté en els milions d'esportistes i espectadors, els equips esportius, els clubs, les federacions, les competicions, els equipaments, els mites esportius, les llegendes, la literatura específica, el rècord, l'arquitectura, el material esportiu, les professions, l'espectacle, l'estadística, la vestimenta, la filosofia, el llenguatge, els conceptes, els valors, la motricitat, és a dir, en un estil de vida de la contemporaneïtat.

Epíleg

L'esport s'ha convertit en el fil conductor de la cultura contemporània, el seu fidel cronista, que occidentalitza i impregna dels seus valors ocults tota la població que es troba sotmesa a la seva influència. L'esport, sense voler-ho o sense saber-ho, per atzar o per necessitat, ha esdevingut un aparell ideològic de l'Estat (Louis Althusser), les idees i els conceptes morals del qual són difosos periòdicament per l'esport espectacle entre la població que el segueix, l'aplaudeix, el practica i el projecta en la vida quotidiana. Si Johan Huizinga va alertar del ressorgiment de l'*homo ludens*, avui podem cerciorar l'existència de l'*homo deportivus*.

JAVIER OLIVERA BETRÁN